

Jadwiga Janiuk

Prace konserwatorskie na terenie miasta Lublina (1971-1973)

Ochrona Zabytków 29/1 (112), 61-63

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRACE KONSERWATORSKIE NA TERENIE MIASTA LUBLINA (1971—1973)

Liczący bez mała siedemset lat Lublin jest miastem zasobnym we wszelkiego rodzaju dobra kultury. Spis zabytków architektury i urbanistyki obejmuje tu ok. 300 pozycji. Jeśli dodamy do tego wystrój rzeźbiarski i malarski budowli, cenne zespoły zabytkowych ruchomości zgromadzone w lubelskich kościołach, a także pomniki historyczne i stylowe nagrobki, to otrzymamy pokaźną liczbę obiektów wymagających ochrony. Uzasadnia to w pełni decyzję utworzenia w Lublinie (15 stycznia 1971 r.) stanowiska Miejskiego Konserwatora Zabytków.

W ciągu trzech lat (1971—1973) działalności urzędu Miejskiego Konserwatora zostały uporządkowane zbiory akt dla poszczególnych obiektów zabytkowych, założono archiwum dokumentacji oraz archiwum fotograficzne. Do rejestru zabytków wpisano 78 obiektów urbanistyki i architektury.

KOMPLEKSOWA
REWALORYZACJA STAREGO
MIASTA

W omawianym okresie wykonano następujące prace przedprojektowe i badawcze:

- inwentaryzację obiektów w granicach zabytkowego zespołu Starego Miasta;
- zebranie danych o stanie technicznym i dotychczasowym sposobie użytkowania budowli;
- ustalenie optymalnego sposobu wykorzystania obiektów zabytkowych, zgodnego z wytyczonym uprzednio kierunkiem rewitalizacji;
- prace studialne nad komunikacją i sposobem ogrzewania Starego Miasta.

Przeprowadzono też kwerendę w aktach Wojewódzkiego Archiwum Państwowego dla wszystkich budowli w zespole staromiejskim.

Na podstawie uzyskanych w ten sposób materiałów opracowany został miejscowy plan szczegółowy zagospodarowania Starego Miasta; autorami planu są J. Jamiólkowska oraz zespół z Oddziału PKZ-Lublin. Tenże zespół opracował następnie perspektywiczny program rewitalizacji Starego Miasta. Obydwa opracowania zostały zatwierdzone przez Prezydium MRN w Lublinie. Inwestorem prac jest Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych.

PRZEDMIĘSCIA LUBLINA

Na zlecenie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej opracowane zostało czterotomowe studium *Lublin-Przedmieścia*. Autorzy studium (J. Cze-

repińska, K. Gerłowska i St. Michalczyk), opierając się na dokładnym rozpoznaniu całości zabudowy i penetracji archiwaliów, dotyczących dawnych terenów podmiejskich, stworzyli pionierskie dzieło, dostarczające bogatego materiału architektom i urbanistom w pracach nad planowaniem przestrzennym miasta. Studium wyróżniające się prostym, czytelnym układem, m. in. zawiera:

- wskazanie historycznych, urbanistycznych i architektonicznych walorów dzielnic podmiejskich, zespołów zabudowy a także poszczególnych obiektów zabytkowych i stylowych;
- ukazanie przebiegu dawnej sieci dróg i ulic;
- przypomnienie i utrwalenie historycznych nazw terenów i obiektów.

DOKUMENTACJA HISTORYCZNA

W latach 1971—1973 ze środków własnych inwestorów opłacono wykonanie 13 dokumentacji, głównie dla kamienic staromiejskich. W tym czasie Wojewódzki Konserwator zlecił wykonanie dwóch dokumentacji dla zabytków lubelskich, a Miejski Konserwator Zabytków finansował sporządzenie jednej dokumentacji.

BADANIA ARCHITEKTONICZNE
I ARCHEOLOGICZNE

Prowadzone na terenie Starego Miasta prace badawcze wniosły wiele interesujących szczegółów do dziejów lubelskiej architektury mieszczańskiej. Do najcenniejszych źródeł zaliczyć wypada strop z profilowanych belek i pozostałości dekoracji malarskiej w sali na pierwszym piętrze kamienicy przy ul. Grodzkiej 3, fragmenty renesansowej kamieniarzy w oficynie tegoż obiektu i dekorację malarską elewacji frontowej kamienicy przy ul. Grodzkiej 1; dekoracja ta wykonana została techniką al fresco ok. 1670 r. Ogółem w omawianym okresie przeprowadzono prace badawcze i opracowano ich wyniki dla sześciu kamienic staromiejskich.

Badania archeologiczne, prowadzone na terenie czterech posesji w obrębie ulic: Złota, W. Pola, Grodzka i Rynek, pozwoliły uchwycić pierwotny poziom użytkowy i odczytać położenie nie istniejącej obecnie zabudowy we wnętrzu bloku. Ponadto w związku z robotami ziemnymi przy ul. Krzywej przeprowadzono na koszt parafii Św. Mikołaja badania ratownicze, które potwierdziły rolę wzgórza „Czwartek” we wczesnośredniowiecznym osadnictwie na terenie dzisiejszego Lublina.



1. Kamienica przy ul. Grodzkiej nr 1, fragmenty odłoniętej dekoracji malarskiej z około 1670 r.

PRACE REMONTOWO-
KONSERWATORSKIE

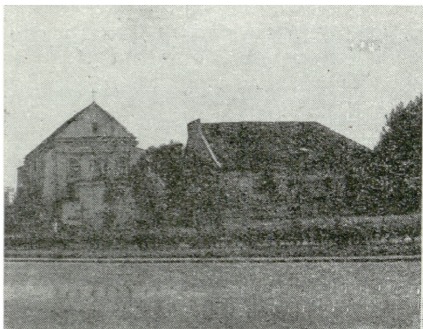
W latach 1971—1973 wydano ogółem 106 zezwoleń na prace w obiektach zabytkowych lub położonych w strefie ochrony konserwatorskiej zabytkowego śródmieścia Lublina. Inwestorami byli właściciele lub użytkownicy budowli. Przeważały prace przy odnawianiu elewacji, związane z przygotowaniami do obchodów XXX-lecia PRL, oraz remonty kapitalne, połączone z modernizacją wnętrza.

Z dwóch zasadniczych powodów prace remontowe prowadzone są ciągle zbyt wolno, a ich efekty pozostawiają wiele do życzenia. Pierwszym z nich jest niewystarczająca moc przerobowa przedsiębiorstw budowlanych; występuje to szczególnie ostro w wypadku robót wymagających wykonawstwa specjalistycznego. Drugim powodem jest brak lub niedostateczna jakość materiałów, takich jak wapno, dachówki czy barwniki do farb zewnętrznych; np. niska jakość barwników powoduje, że elewacje wykonane w technice barwionego tynku już po paru miesiącach są spłowiałe i poszarzałe.

Zespół pojezuicki przy pl. Katedralnym. Katedra, wzniesiona w latach 1584—1625, przebudowana w 1752—1757 r., oraz d. kolegium z 1692 r., barokowe. W latach 1971—1973 wykonano tynki zewnętrzne wapienno-piaskowe na katedrze. Przeprowadzono remont tarasu w fasadzie, odnowiono elewację kole-

gium i kamienicy przy ul. Królewskiej 8 oraz mur łączący te budynki.

Zespół po augustiański, obecnie kościół parafialny przy ul. Kalinowszczyzna 62. Wzniesiony w latach 1646—1698, późnorenansowy. Kontynuowano remont zewnętrzny,



2. Zespół franciszkański po zakończeniu prac remontowo-konserwatorskich

trzną, polegający na odnowieniu tynków na zachodniej i północnej elewacji kościoła i częściowym odwodnieniu obiektu. Wyremontowano też ogrodzenie cmentarza kościelnego i cokol zabytkowej studni z 1765 r.

D. klasztor bonifratrów przy ul. Biernackiego 5. Zbudowany w 1742 r. według projektu P. A. Fontany. Szpital Miejski w Lublinie przeprowadził remont zabudowań klasztornych, polegający na wymianie obróbki blacharskich i odnowieniu elewacji.

Zespół klasztorny dominikanów przy ul. Złotej 9. Kościół, wzniesiony ok. 1342 r., a następnie przekształcony w duchu późnego renesansu w XVII w. Kompleksowy remont wnętrza rozpoczęto od wymiany stolarki okiennej na podwójne okna metalowe z zachowaniem dawnych podziałów. W kościele i części klasztoru, użytkowanej przez dominikanów, zainstalowano centralne ogrzewanie gazowe. W pomieszczeniach zajmowanych przez Państwowy Dom Dziecka wymieniono uginające się stropy i naprawiono nieszczelny dach.

Zespół franciszkański przy ul. Kalinowszczyzna 3. Obiekt późnorenansowy. Znajdował się w stanie znacznego zaniedbania, będącego wynikiem niewłaściwego użytkowania części pomieszczeń. Przeprowadzona w latach 1971—1972 odnowa, poprzedzona opracowaniem w Oddziale Lubelskim PKZ dokumentacji naukowo-historycznej, zmierzała do wydobycia cech stylowych, które uległy zatarciu w czasie XIX-wiecznych adaptacji. Remont obejmował konserwację detalu architektonicznego i położenie na elewacjach kościoła i klasztoru nowych tynków wapienno-piaskowych. Naprawiono też dach i obróbki blacharskie. Prace prowadzone były pod nadzorem autorskim J. Jamiołkowskiej z Oddziału PKZ-Lublin.

Kościół kapucynów przy Krakowskim Przedmieściu 42. Barokowy, zbudowany w latach 1725—1733 według projektu Jana Baya. Konwent kapucynów przeprowadził sposobem gospodarczym częściową wymianę i wzmocnienie konstrukcyjne, a także impregnację więźby dachowej. Przełożono dachówki i uzupełniono obróbki blacharskie. Wnętrze kościoła zostało pobielone.

Zespół klasztorny karmelitów przy ul. H. Sawickiej 14. Wzniesiony w latach 1619—1635, późnorenansowy. Przeprowadzono remont wnętrza kościoła. Remont poprzedzony był badaniami ścian pod kątem możliwości odnalezienia polichromii. Badania te pozwoliły ustalić pierwotną kolorystykę wnętrza; przeprowadziła je L. Kaszycka. Następnym etapem robót był remont zewnętrzny klasztoru; wymieniono pokrycie dachowe i przetarto tynki wapienno-piaskowe.

Zespół powiatowski przy ul. Pstrowskiego 12. Obiekt barokowy z połowy XVIII w. przeznaczony został dla potrzeb kultury. W zachodnim skrzydle zakończono remont wnętrza, połączony z adaptacją pomieszczeń na siedzibę Miejskiego Domu Kultury. Po wyburzeniu nowszych ścianek działowych wymieniono stolarkę, posadzki i instalacje. Jednocześnie staraniem parafii katedralnej zreperowano daszek, odnowiono tynki i założono opaski cementowe wokół rokokowej kapliczki, usytuowanej przed zespołem klasztornym.

Kościół Św. Józefa przy ul. Zielonej 3. Wzniesiony ok. 1790 r., barokowy. Zyskał nowe tynki wapienno-piaskowe. Wymieniono też pokrycie dachu i obróbki blacharskie.

Gmach d. Komisji Obwodowej przy ul. 3 Maja 4. Wzniesiony



3. Kamienice przy Rynku nr 10 i nr 11 po rekonstrukcji dekoracji sygrafowej

w 1826 r. według projektu J. Stompha. Obiekt został wyremontowany przez PWRN w Lublinie. Zakres wykonanych prac obejmował odnowienie wnętrza, zainstalowanie centralnego ogrzewania oraz położenie nowych tynków na elewacjach. Gmach Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego przy Krakowskim Przedmieściu 43. Po zakończeniu kapitalnego remontu obiektu mieścić się w nim będą reprezentacyjne pomieszczenia Sądu Wojewódzkiego. Obok wymiany instalacji prace we wnętrzu obejmowały reperację ozdobnych posadzek, wymianę stolarki oraz konserwację



4. Erama Rybna po zakończeniu prac renowacyjnych — widoczne jest spłowienie tynku i słabo już czytelna dekoracja malarska

dekoracji sztukatorskiej. Dla zachowania charakteru wnętrza w kilku pomieszczeniach pozostawiono stylowe piece. Na elewacjach gmachu położono tynki barwione, a cokol obłożono wykładziną kamienną.

Gmach d. Kasy Przemysłowców Lubelskich przy Krakowskim Przedmieściu 56. Naróżna kopuła obiektu do niedawna kryta była dachówkami z łupku. Wobec niemożności zakupu podobnych dachówek remont nieszczelnego pokrycia polegał na zastąpieniu łupku odpowiednio uformowanymi dachówkami z blachy o analogicznych wymiarach. Mimo starannego wykonania prac wygląd obiektu zmienił się niekorzystnie.

Pałac Czartoryskich przy pl. Litewskim 2. Wzniesiony w drugiej połowie XVII w., a przebudowany w latach 1725—1726 według projektu F. Magiera. Dotychczas służył jako Dom Wycieczkowy PTTK; względy utilitarne nie pozwalały na wydobycie wszystkich walorów ciekawego wnętrza pałacu. Przeznaczenie obiektu na siedzibę Lubelskiego Towarzystwa Naukowe-



5. Kamienice przy ul. Krakowskie Przedmieście po odnowieniu elewacji (wszystkie zdjęcia J. Trembecki)

go łączy się z przeprowadzeniem prac rewaloryzacyjnych. W 1973 r. wyburzono zbędne ścianki działowe, co uczyniło pierwotny układ wnętrza.

Pałac Tarłów przy ul. Podgrodzie 3. Wzniesiony w XVII w. Obiekt poddany został gruntownym zabiegom remontowo-adaptacyjnym w związku z przejściem go przez Wojewódzki Dom Kultury. Dokonane zmiany wnętrza i odnowienie elewacji przyczyniło się do podkreślenia reprezentacyjnego charakteru pałacu.

Wyrazem dbałości o ciekawsze obiekty architektoniczne z przełomu XIX i XX w., położone poza śródmieściem i nie objęte spisem zabytków z 1954 r., są prace remontowe w pałacyku B-ci Domańskich przy ul. Kunickiego 22, w pałacyku oficjalistów cukrowni „Lublin” przy ul. Krochmalnej 7, w dworku Graffa przy ul. Łęczyńskiej 150 (po dokonaniu remontu i adaptacji dworek przeznaczono na stylową restaurację).

Remonty kapitalne, obejmujące wymianę stropów, instalacji wewnętrznych, stolarki, podłóg i pieców, a w niektórych wypadkach także więźby i pokrycia dachowego oraz wzmocnienie fundamentów przeprowadzono w następujących kamienicach: ul. Cicha 8, ul. Cyrulicza 2, ul. Grodzka 7 i 8, Krakowskie Przedmieście 3, 7, 9, 13, 32, 39 i 78, ul. Olejna 7, ul. Osterwy 2, ul. Rady Delegatów 17, ul. Rybna 1 oraz ul. Złota 5 i 6. Ponadto w tzw. kamienicy Klonowicza przy Rynku 2 zakończono odbudowę krużganków, a w budynku przy Krakowskim Przedmieściu 78 przebito w narożu podcień komunikacyjny.

Prace związane z modernizacją wnętrza i adaptacją do nowych funk-

cji przeprowadzono w kamienicach: Rynek 8 (dla potrzeb galerii sztuki), ul. Grodzka 23 i 32/34, ul. Rady Delegatów 5 i 25 oraz ul. Trybunalska 5 i 7.

Usuwanie skutków awarii i roboty rozbiórkowe prowadzone były w kamienicach przy ul. Grodzkiej 3 i 36 oraz przy ul. Złotej 2. Przy odnawianiu elewacji kamienic w Ryńku 10, 11 i 12 oraz Bramy Rybnej nawiązano do prac wykonywanych w 1954 r.; zrekonstruowano dekorację malarską i sgraffitową z tego okresu. Niska jakość użytych barwników krajowych spowodowała, że efekty przeprowadzonych zabiegów, zwłaszcza w wypadku ostatniego obiektu, były bardzo krótkotrwałe. Wyremontowano elewacje i położono nowe tynki na obiektach: Rynek 5 i 20, ul. Cicha 4 i 8, ul. Cyrulicza 8, ul. Grodzka 2, 4, 6, 8, 10 i 12, ul. Kołłątaja 3, Krakowskie Przedmieście 17, 20, 21, 22, 24, 36, 39, 47, 53, 57, 59, 60 i 66, ul. Królewska 1, 3, 8, oraz 15, ul. Lipowa 6 i 8, ul. Narutowicza 19, 20 i 34, ul. Osterwy 2 i 5, ul. Okopowa 13, ul. Rady Delegatów 21 i 23, ul. Wieniawska 8 oraz w podwórzu kamienicy przy ul. Złotej 5.

Jadwiga Janiuk

METODY GEODEZYJNO-FOTOGRAOMETRYCZNE — SEMINARIUM W WARSZAWIE

W dniu 4 kwietnia 1975 r. w siedzibie Stowarzyszenia Architektów Polskich w Warszawie odbyło się seminarium poświęcone zagadnieniom związanym ze stosowaniem metod geodezyjno-fotogrametrycznych przy dokumentowaniu obiektów zabytkowych. Seminarium zorganizowane zostało przez Warszawskie Przedsiębiorstwo Geodezyjne przy współpracy Ośrodka Dokumentacji Zabytków. W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele pracowni fotogrametrycznych i terenowej służby konserwatorskiej.

Na seminarium wygłoszono następujące referaty:

Zygmunt Podgórski: *Wykorzystywanie archiwalnej dokumentacji fotograficznej dla odtwarzania przestrzennych kształtów budowli*;
Stefan Kacprzak: *Badania odkształceń konstrukcji budowli metodami geodezyjno-fotogrametrycznymi*;

Ewa Wanat: *Fotogrametryczna dokumentacja wnętrza*;

Jan Gala: *Dokumentacja pomiarowa ruin zabytkowych na przykładzie m. in. zamków w Janowcu i Krzyżtoporze*;

Teresa Kanclerz: *Dokumentacja geodezyjno-fotogrametryczna elewacji: pojedynczych obiektów, zespołów i ciągów ulicznych jako zbiór danych wyjściowych do opracowania kompleksowych pomiarów inwentaryzacyjnych*.

Powyższe referaty oraz pokazywane różnorodne przykłady dokumentacji dały asumpt do podjęcia o nad zasadniczymi celami i możliwościami stosowania metod fotogrametrycznych w dziedzinie dokumentowania i inwentaryzowania obiektów zabytkowych. Zastanawiano się wspólnie nad możliwościami zastosowania tych metod na szerszą skalę w ramach systematycznie prowa-

dzonej akcji ewidencjonowania i dokumentowania zabytków na terenie całego kraju. Uwzględniano przy tym różny stopień trudności i związaną z tym efektywność, terminowość i koszty stosowania fotogrametrii przy poszczególnych rodzajach zabytków — budownictwa ludowego, urbanistyki, architektury i zabytków ruchomych. Zastanawiano się również nad obiegami dokumentacji, jej formą, możliwościami powielania oraz archiwizowania i prowadzenia centralnej kartoteki wykonanych prac dokumentacyjnych.

Rozważania na wszystkie te tematy dostarczyły służbie konserwatorskiej i wykonawcom (pracownikom fotogrametrycznym) cennych informacji, które mogą być przydatne do poczynienia ustaleń, dotyczących dalszej ścisłej współpracy w omawianej dziedzinie.

Jerzy Kalicki

SESJA NAUKOWA NA TEMA OCHRONY ZABYTKÓW SAKRALNYCH

W ramach obchodów Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków odbyła się w dniach 17—18 maja 1975 r. w klasztorze na Św. Krzyżu sesja naukowa pt. *Ochrona i konserwacja zabytków sakralnych w trzydziestolecie PRL*. Sesja została zorganizowana staraniem Wojewódzkiego Oddziału Stowarzyszenia PAX w Kiel-

cach i Zjednoczonych Zespołów Gospodarczych (IV zespół) „Veritas” w Warszawie. W spotkaniu wzięło udział ponad 100 osób, reprezentujących środowiska naukowe, konserwatorskie i muzealne.

W pierwszym dniu sesji wygłoszono następujące referaty:

Wojciech Kalinowski: *Wkład Państwa Ludowego w odbudowę i konserwację zabytkowego budownictwa sakralnego*;

Tadeusz Zagrodzki: *Problemy powojennej odbudowy konserwatorskiej katedry Św. Jana w Warszawie*;

Michał Czajnik: *Problemy korozji*